

IŠNAŠOS

¹ Kiti S. Rose-Ackerman veikalai: *Corruption: A Study in Political Economy*, taip pat *Rethinking the Progressive Agenda: The Reform of the American Regulatory State*; *Controlling Environmental Policy: The Limits of Public Law in Germany and the United States*; *The Uncertain Search for Environmental Quality*; *The Nonprofit Enterprise in Market Economies*.

² Rose-Ackerman S., 1999.–P.(preface)xi.

³ Ibid–P.113.

⁴ Rose-Ackerman S., 1999.–P.227.

⁵ *Kaip stabdyti korupciją. Nacionalinės sąžiningumo sistemos vaidmuo pažabojant korupciją*.–Pasaulio banko Ekonominės plėtros institutas, 1997.–P.10.–35 p.

⁶ Lietuvoje buvo kilusios diskusijos, kaip įvardyti generaliniam prokurorui jubiliejaus proga bendradarbių įteiktą brangią dovaną. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija išaiškino, jog Lietuvoje dar per tarpukario ir dabartinės nepriklausomybės laikotarpį yra susiformavusi tradicija brangias aukštiems valstybės pareigūnams įteiktas dovanas perduoti valstybei. Komisijos išaiškinimą žr. *Dovanas prokurorui vertina Vyriausioji tarnybinės etikos komisija* //Atgimimas, 1999 m. Nr.44.–P.5.

⁷ Rose-Ackerman S., 1999.–P.5.

⁸ Ibid–P.115.

PABAIGĘS KARĄ*

Vieno iš žymiausių pastarųjų metų taikos tarpininkų Ričardo Holbruco (Richard Holbrooke) atsiminimų knygos „Baigti karą“ (*To End a War*)¹ pavadinimas iš dalies yra klaidinantis. Baigti karą Bosnijoje ir Hercegovinoje buvo tik vienas iš daugelio derybininkų tikslų ir ambicijų. „Ambicijos“ čia, ko gero, yra tikslesnis žodis, nes knyga suteikia puikią galimybę stebėti, kaip autoriaus asmeniniai motyvai, asmeninė patirtis, moralinės nuostatos, susipynusios su objektyviomis sąlygomis, lemia derybų (ir net karo veiksmų) eigą, siekiant ne vien karo pabaigos, bet kompleksiško Bosnijos bei viso Balkanų regiono atstatymo ir dar daugiau — Jungtinių Valstijų pozicijų Europoje bei pasaulyje stiprinimo.

Pataisytas knygos „Baigti karą“ leidimas apima etapą nuo 1992 m.

* Holbrooke R. *To End a War*.– Revised ed.– New York: The Modern Library, 1999.– xx, 410 p.

pavasario (nors pateikiami ir septintojo dešimtmečio atsiminimai) iki 1999 m. pradžios. Pagrindinis dėmesys skiriamas laikotarpiui, kai autorius dirbo Jungtinių Valstijų valstybės sekretoriaus patarėju (*assistant secretary*) Europos ir Kanados reikalams ir ypač 1995-ųjų rugsėjui–gruodžiui, kai R. Holbruko vadovaujami derybininkai surengė intensyvių “šaudyklinės diplomatijos” maratoną Balkanuose, o vėliau per sunkias derybas Deitone privertė Jugoslavijos, Kroatijos bei Bosnijos ir Hercegovinos prezidentus pasirašyti taikos susitarimą. Pradėjęs knygą dviejų asmeniškai svarbių įvykių – pirmojo apsilankymo Sarajeve ir trijų kolegų žūties 1995 m. netoli Bosnijos sostinės aprašymu – autorius pereina prie nesėkmingų 1992–1995 m. diplomatinė misijų analizės (“Kariaujanti Bosnija”). Jis kritikuoja penkias prielaidas, kuriomis buvo mėginama aiškinti tragedijos priežastis ir Vakarų neveiklumą: tai “įsisenėjusi neapykanta” tarp tautinių bendruomenių, Šaltojo karo pabaiga, tariamas Jugoslavijos vidaus reikalas, JAV “nuovargis” po karo Irake ir europiečių įsitikinimas, kad jie patys gali susidoroti su krize. Antroji knygos dalis (“Šaudyklinė diplomatija”) skirta periodui, kai įvyko persilaužimas JAV užsienio politikoje: per intensyvias derybas Balkanų bei Europos valstybių sostinėse pavyko sustabdyti situacijos blogėjimą ir pasiekti paliaubas. Trečioji dalis (“Deitonas”) detalai atkuria dvidešimt vienos dienos dramatiškas derybas Deitone, kai buvo balansuojama ant diplomatinė pastangų žlugimo ribos, o paskutinėje dalyje (“Įgyvendinimas”) analizuojamos problemos, su kuriomis, kaip tikėtasi iš anksto, susidūrė netobuli Deitono susitarimai. Vertingas yra paskutinis knygos skyrius “Amerika, Europa ir Bosnija”, kur autorius ne tik apibendrina savo diplomatinės veiklos rezultatus, bet ir eksplikuoja bendresnį požiūrį į užsienio politikos strategiją, diplomatijos galimybes bei Jungtinių Valstijų vaidmenį pasaulyje.

Knyga unikali ir vertinga tuo, kad, pasirodžiusi vos po trejų metų nuo aprašomų įvykių, pateikia daugelį stulbinančių detalių ir interpretacijų, leidžiančių įvertinti tebesančius savo postuose politinius lyderius (tačiau pateikiamos tik tos detalės, kurioms *jau* įsigaliojo “senaties terminas”). Parašyta pareigūno, kuris užėmė aukščiausią postą tarp realiai besiderėjusių JAV politikų, knyga stebina savo drąsia ir tikslia kalba, nevengiant atkartoti anaipol ne diplomatinio leksikono terminų (nors kartais šiame fone labai išsiskiria standartinių biurokratinių klišių vartojimas),– ir griežtais vertinimais. R. Holbrukas, pavyzdžiui, patvirtina, kad Rusija perduodavo Kontaktinės grupės paslaptis Belgradui, kad

Bosnijos prezidentas Alija Izetbegovičius melavo JAV prezidentui Bilui Clintonui ir pan. Autorius ne tik išskiria daugelį klaidų, kurias padarė JAV politikai (ir prezidentas!), NATO sąjungininkai, Europos Sąjunga ir kitos suinteresuotos šalys, bet analizuoja ir pagrindines savo ir derybų grupės klaidas. Kita vertus, pripažindamas aukščiausių JAV pareigūnų klaidas, neveiklumą ar nepakankamą įsitraukimą, R. Holbrukas kartais, atrodo, suteikia pernelyg didelę reikšmę teigiamiems tų pačių pareigūnų veiklos aspektams, "pakoreguodamas" balansą jų naudai. Pagaliau, knygoje iš esmės neaprašomos neigiamos JAV pareigūnų savybės, nors kiekvienas iš jų charakterizuojamas bent keliais teigiamais bruožais.

Juo labiau nepakanka informacijos apie pagrindinius derybų partnerius. Čia kartais neskiriama dėmesio ne tik jų portretams, bet, gerokai svarbiau, derybinėms pozicijoms, o net jei jų, tiksliai apibrėžtų, nėra – tikslams. Pavyzdžiui, net žinant, kad Jugoslavijos prezidentas Slobodanas Miloševićius pasižymi nuolatine pozicijų kaita, kartais gali susidaryti įspūdis, kad nuolaidas derybų partneriams jis daro vien vedamas geros valios (nors čia pat autorius patvirtina, jog "geros valios" Balkanuose nėra), ar dėl kitų neaiškių motyvų, nes kontekstas dažnai praleidžiamas, sutelkiant dėmesį į derybų eigą ir anekdotinius įvykius (kurie šiaip ar taip knygai suteikia daug spalvų). Kita vertus, ši knygos silpnoji pusė neabejotinai kilo iš bene stipriausios R. Holbruko kaip derybininko savybės – intuityvaus požiūrio į derybų klausimus ir taiklaus psichologinio vertinimo.

Intuityvumas čia puikiai dera su bendrąja vizija – ir R. Holbrukas neslepia savo simpatijų. Nors dažnai autoriaus argumentai remiasi *realpolitik* nuostatomis, jo derybų kursas nėra racionalus Jungtinių Valstijų nacionalinio intereso įgyvendinimas. "Nacionalinis interesas" vien strategine, o ne humanitarine ir moraline prasme autoriui atrodo pernelyg ambivalentiškas terminas. Nuolatinė knygos "siužetinė linija" yra politikos ir moralės santykis. Autorius, neprarasdamas kontakto su Jugoslavijos vadovais, neslepia esąs Bosnijos interesų advokatas – tol, kol jiems įmanoma atstovauti (vienu metu daroma išvada, kad bosniai taip susiskaldę, kad jiems padėti neįmanoma: "*these people are impossible to help*"²). Balkanų atveju advokatavimas yra itin komplikotas dėl daugelio moralinių dilemų, kaip antai: slapta tiekti ginklus musulmonams ar laikytis JT sankcijų, nubausti serbus karine jėga ar išsaugoti taikos derybas, derėtis su karo nusikaltėliais ar ne, slapta skatinti Bos-

nijai palankų Kroatijos pajėgų puolimą ar atsižvelgti į tai, kad jis sukuria *serbų* pabėgėlių srautus (juk galimi *musulmonų* pabėgėlių srautai privertė derėtis dėl Goraždės anklavo išlaikymo musulmonų rankose), nuginkluoti armijas, siekiant stabilumo ar apginkluoti, siekiant jėgų balanso. Pripažindamas iracionalų šių dilemų pobūdį, R. Holbrukas, intuityvus politikas-praktikas, dažnai neaiškina savo beveik visada nedvejotino pasirinkimo. Nepaisant to, knyga yra sąžiningas ir pamatuotas žvilgsnis į šias dilemas ir į visas derybų šalis (tuo ji skiriasi nuo mažiau lanksčios oficialiojo Vašingtono pozicijos, kurią R. Holbrukas kartais griežtai kritikuoja). Autoriaus pozicija yra nuosekli ir derinasi su globaline užsienio politikos vizija: "...remdamasis asmeniniu patyrimu [...], priėjau prie išvados, kad skirtumas tarp "realistų" ir "idealistų" buvo klaidingas: ilguoju laikotarpiu mūsų strateginiai interesai ir žmogaus teisių reikalai atitiko ir rėmė vienas kitą, ir jų galėjo būti siekiama tuo pat metu"³.

Kaip žvilgsnis į esminių globalinės politikos sprendimų priėmimą iš arti, knyga "Baigti karą" yra ypač vertinga tuo, kad atskleidžia, kiek įmanoma, detalią sprendimų priėmimo procedūrą ir galios paskirstymą JAV vykdomosios ir legislatyvinės valdžios institucijose. Itin reikšmingas čia yra karinės ir civilinės valdžios santykių aspektas. Iš aprašymų matyti, kokio masto apribojimus politikos inovacijoms tiesiogiai ar netiesiogiai nustato karinė vadovybė ir kokie yra politiniai tokių apribojimų padariniai. Dar daugiau, autorius tiksliai klasifikuoja pagrindines konflikto tarp civilinės valdžios ir kariuomenės vadovybės dėl IFOR pajėgų dislokavimo Bosnijoje arenas. Iš jų aiškėja, kad šis konfliktas yra ne sporadiškas, bet sistemiškas: tai įrodė beveik identiškos problemos, su kuriomis susidūrė tarptautinių taikos palaikymo pajėgų KFOR dislokavimas Kosove, praėjus maždaug pusketvirtų metų.

R. Holbruko knyga iš vidaus atskleidžia dar vieną unikalų procesą: JAV "sugrįžimą" į Europos saugumo sistemą po kelerių metų pertraukos, kurią po Šaltojo karo užpildė, pasak autoriaus, tuščios europiečių kalbos apie savarankišką Europoje kylančių krizių valdymą. Autorius būdingu kategorišku stiliumi (šiuo atveju tai ne tik kalbos stilius, bet ir elgesio su Europos valstybių diplomatais stilius) kalba apie tokių pasisakymų vietą "šiukšlių dėžėje" ir skandalą, kilusį po jo frazės "kol Europa miegojo...". Viena vertus, autorius yra teisus, kad net ir jo kritikai buvo nepatenkinti tik pareiškimų forma, bet ne nuveikto darbo esme. Tačiau, antra vertus, R. Holbrukui ne visada sekasi atsisakyti "ameriko-

centrinio“ mąstymo būdo, kuris kai kuriais atvejais (ypač Balkanų ir Rusijos) atvedė prie klaidingų vertinimų, abejotinų pasiūlymų ar būtinybės perduoti kai kurių problemų sprendimą pavaldiniams, geriau pažįstantiems atitinkamą regioną. Bet kokių atveju *knygoje* pateikiamas moralinis argumentavimas už platesnį Amerikos įsijungimą, sprendžiant saugumo krizes, prie tokio įsijungimo prisidės mažiau negu *tikrovėje* R. Holbruko sukurtas precedentas, kai Jungtinės Valstijos vėl ėmėsi aktyvaus – karinio, bet ne civilinio – lyderio vaidmens.

Būtent apie precedentą bei ypatingą derybų metodą ir yra R. Holbruko knyga. Joje autorius ne kartą aprašo, kokią reikšmę turi atskiri žodžiai ir artikeliai, todėl turi būti akivaizdu, kodėl pats savo knygą pavadino “*To End a War*“ (kursyvas mano). Autorius, rašydamas dar prieš Kosovo krizės apogėjų, yra įsitikinęs, kad dar šiai kartai prireiks spręsti ne mažiau aštrius ir sudėtingus konfliktus, todėl jo prisiminimai turi būti aktualūs ne tik kaip išpūdingas žinių šaltinis iš pirmojo asmens apie visai nesenus įvykius (dėl nedidelio laiko tarpo kai kurios žinių ar juolab vertinimų teisingumas gali būti abejotinas), bet kaip tam tikras užsienio politikos problemų sprendimo būdas, apimantis *realpolitik* ir moralinius principus.

VYKINTAS PUGAČIAUSKAS

IŠNAŠOS

¹ Holbrooke R. *To End a War*.– Revised ed.– New York: The Modern Library, 1999.– xx, 410 p.

² Ibid.– P. 302.

³ Ibid.– P. 370.